

Назарова І. Г.,

здобувачка вищої освіти,
Поліський національний
університет, м. Житомир

Науковий керівник:

Шикірава Н. М.,

Поліський національний
університет, м. Житомир

УДК 159.942

ПОНЯТТЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Емоційний інтелект у психологічних дослідженнях розглядається як здатність людини розпізнавати, розуміти, оцінювати та регулювати власні емоції, а також емоції інших людей у соціальній взаємодії [11, с. 126].

Ідея емоційного інтелекту виникла як продовження та розширення традиційного розуміння інтелекту, що зосереджувалося виключно на когнітивних здібностях людини, таких як логіка, пам'ять і навчальні навички.

Водночас дослідження Л. С. Виготського та сучасних психологів підкреслюють, що розвиток емоційної сфери дитини безпосередньо впливає на її пізнавальні процеси та соціальну адаптацію [15, с. 127].

Науковці різних шкіл пропонують різні підходи до визначення емоційного інтелекту. Наприклад, Носенко визначає емоційний інтелект як інтегральну характеристику особистості, що проявляється у здатності до саморегуляції емоційних станів, розпізнаванні почуттів оточуючих та адекватній поведінці у соціальних ситуаціях [11, с. 126; 12, с. 113]. Він підкреслює, що емоційний інтелект включає як когнітивний компонент – здатність усвідомлювати та аналізувати емоції, так і емоційно-оціночний – уміння співпереживати та враховувати почуття інших.

Підхід, запропонований Волік, концентрується на формуванні емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку в умовах закладів освіти через спеціальні програми та навчальні методики, що стимулюють розвиток емоційної компетентності [1, с. 25; 2, с. 20].

Сучасні дослідження доводять, що емоційний інтелект не є суто спадковою характеристикою, а значною мірою формується під впливом соціального середовища, навчання та взаємодії з дорослими та однолітками [21, с. 403; 22, с. 319].

Дерев'яно зазначає, що емоційний інтелект включає три взаємопов'язані компоненти: когнітивний (розпізнавання емоцій, їх усвідомлення), емоційно-оціночний (співпереживання, емпатія) та регулятивний (контроль і корекція власних емоцій) [4, с. 95; 5, с. 112].

Формування цих компонентів у дошкільників є важливим етапом розвитку їхньої особистості, оскільки саме на цьому віковому етапі закладаються основи соціальної адаптації та міжособистісних навичок.

Особливу увагу в літературі приділяють розвитку емоційного інтелекту у ранньому віці як передумові успішного навчання та психологічного благополуччя. Дуткевич підкреслює, що діти дошкільного віку здатні розрізняти базові емоції, але потребують цілеспрямованої педагогічної підтримки для розвитку складних емоційних понять, таких як сором, гордість або співчуття [6, с. 424; 7, с. 392].

Кононенко наголошує, що процес формування емоційного інтелекту у дошкільників залежить від педагогічної діяльності, системи взаємодії з батьками та однолітками, а також від наявності спеціально організованих програм, що стимулюють емоційне навчання [8, с. 204; 9, с. 29].

Важливою характеристикою емоційного інтелекту є його багатокомпонентність. За сучасними уявленнями, емоційний інтелект включає:

1. Когнітивний компонент, який передбачає розпізнавання та усвідомлення власних емоцій, а також здатність аналізувати зовнішні прояви емоцій у інших.
2. Емоційно-оціночний компонент, що характеризується вмінням проявляти емпатію, співпереживати, прогнозувати емоційні реакції інших людей.
3. Регулятивний компонент, який забезпечує контроль емоційних станів, корекцію поведінки та адекватне реагування на стресові ситуації.

Науковці зазначають, що розвиток емоційного інтелекту сприяє формуванню позитивного емоційного клімату у колективі, підвищенню ефективності навчання та розвитку комунікативних навичок у дітей [17, с. 156; 19, с. 3].

Зокрема, Denham та співавтори відзначають, що високий рівень емоційного інтелекту у дошкільників асоціюється з більшою адаптованістю у групових взаємодіях, меншими конфліктами та кращим розумінням соціальних норм [19, с. 1-7].

Аналогічно, дослідження Najal та Paley показують, що батьківська підтримка та емоційне виховання значно впливають на розвиток емоційної компетентності дітей, підкреслюючи роль сім'ї у формуванні емоційного інтелекту [21, с. 406].

Отже, емоційний інтелект у дошкільному віці є комплексним психологічним феноменом, який поєднує когнітивні, емоційно-оціночні та регулятивні навички. Його формування можливе через цілеспрямовану педагогічну роботу, застосування спеціальних методик та інтеграцію в освітній процес, що дозволяє забезпечити психологічне благополуччя та соціальну адаптацію дітей. Емоційний інтелект виступає фундаментом для подальшого розвитку особистості, формування емоційної зрілості та ефективної взаємодії у соціумі.

Список використаних джерел

1. Волік Н.М. Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти: дис... д-ра філософії. Запоріжжя, 2023. 299 с
2. Волік, Н. (2019). Теоретичні аспекти розвитку емоційного інтелекту в дошкільному віці. Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології. Збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (21-22 червня 2019 р., м. Львів.). Частина II, (с. 19-22). Львів: Громадська організація "Львівська педагогічна спільнота".
3. Волік, Н. (2022). Система формування емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.2>.
4. Дерев'янку С. П. Методичні засоби діагностики емоційного інтелекту. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки. 2015. Вип. 128. С. 95-99.
5. Дерев'янку С. П. Феноменологія емоційного інтелекту: Навчально-методичний посібник. – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – 312 с.